

Els llibres de Consells de la vila de Castelló

.II.

(1384 – 1390)

Edició a cura de
Enric Guinot Rodríguez i Pau Viciano Navarro

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

2018

---

*f*onts històriques valencianes

*Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot*

© Pau Viciano Navarro i Enric Guinot Rodríguez, 2018

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2018
Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:
Llibre de Peita de 1588, Arxiu Municipal de Castelló

Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN (obra completa): 978-84-9134-220-5

ISBN (vol. II): 978-84-9134-308-0

Dipòsit legal: V-3197-2018

Impress a València

*E*studi introductori

INTRODUCCIÓ

Els llibres de consells conservaven la memòria escrita del govern municipal i eren, per tant, un instrument necessari per a la gestió dels afers públics. Constituïen un tipus documental específic: els registres de les actes de les deliberacions del consell. A l'Arxiu Municipal de Castelló, se'n conserven des de 1374, en una sèrie que, amb alguns buits, cobreix tota l'edat mitjana i la moderna. En el present volum, el segon dedicat a la publicació dels llibres de consell castellanencs, editem els corresponents a 1384-1385, 1385-1386, 1386-1387 i 1389-1390. Es tracta de llibres similars als dels anys anteriors i posteriors en els seus aspectes formals i materials, i estan escrits en paper, almenys en alguns casos probablement «paper toscà», ja que hi consta aquesta referència en alguna de les compres aprovades pel consell en aquests anys.

Els manuscrits estan formats per diverses mans i relligats en pergamins més antics reutilitzats, com era habitual en la documentació administrativa de l'època. Apareixen escrits a línia tirada i ocupen 56, 84, 93 i 90 folis respectivament, tot i que tenen algun full en blanc, pocs. A més, els quaderns presenten una foliació moderna en llapis en l'extrem superior dret i són nombroses les anotacions marginals, de caràcter breu, de vegades per facilitar la localització dels temes tractats amb una o poques paraules que el defineixen, d'altres per indicar la realització d'una operació administrativa amb el document copiat, com ara l'expressió «*factum*» per assenyalar l'emissió de l'albarà que s'ha acordat emetre per fer un pagament. Fins i tot hi apareix molt ocasionalment alguna il·lustració senzilla, traçada amb la ploma, i totes elles sempre al marge esquerre.

Però potser són més ressenyables les abundantíssimes correccions i esmenes a l'escriptura que tenen aquests manuscrits. Això posa en evidència que no són «llibres en net», sinó que el procediment de redacció parteix d'una redacció relativament ràpida per part dels escrivans del consell, tal com indica el ratllat d'inicis de paraules, de dues o tres lletres, seguit ja de la paraula correcta. Però també ens

indiquen que hi ha hagut després una revisió. De fet, són diverses les mans que apareixen en un mateix manuscrit, tot i que cal recordar que corresponen cadascun a l'àmbit cronològic d'un any. En tot cas, però, raonablement seria el notari escrivà oficial del consell, elet anualment, qui faria aquesta revisió del text, que en part correspon a correcció d'errades o substitució de paraules, però de vegades és una veritable esmena a la redacció original, amb el ratllat de diverses línies, i substitució per una nova redacció interlineada entre les anteriors.

Quant a l'estat de conservació, en general és bo, tot i que alguns quaderns estan deteriorats en els marges superiors, més per humitat i trencament del paper que per atac d'insectes. En tot cas, hi ha pèrdua de text, normalment afectant als primers folis, raó per la qual és en aquests on de vegades la transcripció ha hagut de recórrer més als claudàtors i punts suspensius. I, tal com acabem de dir més amunt, les taques o correccions amb línies ratllades en alguns folis no sols dificulten la lectura, sinó que donen una imatge no sempre acurada i neta dels documents.

En aquest moment, al darrer quart del segle XIV, els procediments administratius i el model de registre de les sessions del consell en forma de llibre es troben plenament consolidats.¹ Els responsables dels llibres de consells eren els jurats, com màxims dirigents del govern municipal.² Per això la cronologia d'aquests registres era la del mandat d'aquells oficials: des de la festa de la Quinquagèsima d'un any a la del següent, tal com prescrivien els Furs del regne.³ Els llibres podien incloure en la coberta de pergamí, escrites per diverses mans, les indicacions del seu contingut, la identitat dels jurats i les dates extremes del seu mandat. Així, en la tapa de pergamí del llibre de 1384-1385 figurava la següent informació:

Libre dels consells e albarans del [...] dels honrats en Pere Moster, en Berthomeu de Bues, en Berenguer Serra, en Guillamó Feliu, jurats de la vila de Castelló, la administració dels quals començà .XX. madii anno a Nativitate Domini millesimo .CCC°.LXXX°. quarto e finirà [anno .LXXX°.] quinto.

A continuació, en el primer foli, començava el «llibre de consells»,⁴ pròpiament dit, que solia ocupar més de les tres quartes parts del volum, mentre que

¶¹ Vegeu les notícies més antigues sobre aquesta documentació en Carles RABASSA i Elena SÁNCHEZ ALMELA, *Els llibres de Consells de la vila de Castelló. I. (1374-1383)*, València, Publicacions de la Universitat de València (PUV), 2017. ¶² Els jurats de 1384-1385 foren Pere Moster, Bartomeu de Bues, Berenguer Serra i Guillem Feliu. Els de 1385-1386, Guillem Trullols, Pere Miquel, Berenguer Guitart i Andreu Sala. Els de 1386-1387, Bernat Pinell, Bernat Cabeça, Joan Tauhenga i Bernat Maurell. Els de 1389-1390 foren Bernat Cabeça, Joan Barbarossa,

Bernat Maurell i Roïç Pèriç de Cella. ¶³ Era el diumenge anterior al primer diumenge de Quaresma, és a dir, cinquanta dies abans de la Pasqua. ¶⁴ «[Llibre de consells del temps dels honrats] en [Pere] Moster, en Berthomeu de Bues, en Berenguer Serra e en Guillamó Feliu, jurats de la vila de Castelló, [la administració dels] qu[als] honrats jurats començà die [.XX°. madii] anno a Nativitate Domini millesimo .CCC°.LXXX°. quarto e finirà [anno .LXXX°.] quinto» (Arxiu Municipal de Castelló (AMC), Llibres de Consell (LC) de 1384-1385, f. 1r).

l'altra secció, situada a continuació de les actes, era el registre de les ordres de pagament, l'anomenat «libre dels albarans».⁵ En el primer foli del llibre de consells es feia constar que els jurats havien jurat —d'ací el nom del seu ofici— el seu càrrec davant el batle local, en presència dels veïns de la vila aplegats en l'església parroquial de Santa Maria. Tot seguit, s'elegien els membres del consell mitjançant un procediment de cooptació indirecta, en un nombre similar per a cadascun dels sis districtes —anomenats «parròquies»— en què es dividia la vila a efectes administratius: les parròquies de Santa Maria, Sant Nicolau, Sant Agustí, Sant Joan, Sant Pere i Sant Tomàs. En els llibres que ara editem, entre 1384 i 1390, el nombre de consellers solia oscil·lar entre set i nou per parròquia, però podia succeir que, en un mateix mandat, no tots els districtes tinguessen el mateix nombre de representants. La revisió de les nòmines d'assistents a cadascuna de les reunions del consell posa en evidència la disparitat del seu nombre i, en general, que només una part d'ells hi anaven habitualment. No són estranys els consells que ronden una meitat dels seus membres, a més, amb una clara repetició de part d'ells, realment els habituals, i irregularitat en altres. A més, excepcionalment, constatem que assistien als consells alguns veïns que no figuraven en aquesta primera nòmina d'elegits. Evidentment, aquestes qüestions ens plantegen preguntes sobre les raons de tot això, la possible influència dels bàndols, majoritari i minoritari, en dita assistència, i també sobre com resolien els acords i votacions si hi havia persones que no eren consellers. Probablement es compliria la norma en aquests casos, però aleshores, per a què hi anaven si no consta en l'acta respectiva que havien parlat o proposat alguna cosa.

Així mateix, sobre aquesta representació dels consellers, també hem d'assenyalar que l'elecció per parròquies no estava contemplada en les ordinacions municipals que, teòricament, estaven vigents. En efecte, les darreres disposicions conegudes daten de 1341, i en elles el consellers havien de triar-se per mans, és a dir, per nivells socioprofessionals o de riquesa, a raó de tres representants per cadascuna de les tres mans —major, mitjana i menor—, cosa que feia un total de 36 consellers. Per tant, en el darrer quart del segle XIV ja s'havia produït una modificació substancial en el procediment d'elecció dels consellers, que passà de basar-se en els nivells socioeconòmics als districtes territorials, encara que no se'n coneixen les circumstàncies concretes.⁶

¶⁵ «Libre dels albarans del temps dels honrats en Pere Moster, en Berthomeu de Bues, Berenguer Serra, Guillem Feliu, jurats de la vila de Castelló, anno a Nativitate Domini millesimo .CCC°.LXXX°. quarto, e finirà anno .LXXXV°» (AMC, LC de 1384-1385, f. 45r). ¶⁶ Les normatives municipals han estat editades per Francisco A. ROCA TRAVER, *Ordenaciones municipales*

de Castellón de la Plana durante la baja Edad Media, València, Instituto Alfonso el Magnánimo, 1956. Per al context social i polític d'aquestes normatives i la seua repercussió en el joc polític municipal, vegeu Pau VICIANO, *Regir la vida pública. Prohoms i poder local en la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, València, PUV, 2008, pp. 225-260.

D'altra banda, en la mateixa sessió d'elecció dels jurats, es triava el notari que ocuparia l'escrivania anomenada dels jurats o de la vila, l'encarregat de redactar la documentació del consell i, en concret, dels llibres de consell,⁷ basant-se en les notes prèvies que registrava en un altre llibre que serviria com a esborrany.⁸ El 1384-1385 fou nomenat com a escrivà Pasqual Ferrando, en 1395-1386 exercí el càrrec Pere Sanxis, mentre que Guillem Feliu ho va fer en 1386-1387 i 1389-1390, tots prohoms amb una activa participació en els càrrecs municipals.

El registre de les sessions del consell seguia un model establert. Després de la datació de l'entrada, s'indicava on s'havia reunit el consell —en totes les ocasions en el palau de la vila— fent constar explícitament que la seua convocatòria s'havia fet pública mitjançant una crida del pregoner pels llocs habituals de la vila. Com es deia en la primera reunió registrada la llibre de 1384-1385:

Fon aplegat [e ajust]at consell en lo palau comú de la vila [de] Castelló per veu de Ramon de Belsa, saig, trompeta, [crida e] corredor públich de la dita vila, ab so de trompeta segons és acostumat.⁹

Tot seguit es feia constar la identitat dels assistents, començant, per ordre jeràrquic, pel justícia, els jurats i els consellers. El justícia era un oficial reial, jutge ordinari de la vila, que presidia les deliberacions del consell. En realitat, formava part de la mateixa oligarquia de prohoms que ocupaven, any rere any, de manera rotativa en la pràctica, les principals magistratures municipals.¹⁰ Sense anar més lluny, considerant només els llibres que ara editem, Andreu Sala, el justícia de 1384, seria elegit jurat en 1385-1386. Pere Moster, que exerciria com a justícia en 1387, havia estat jurat en 1384-1385. El justícia de 1390, Bernat Hostalers, fins i tot accediria a l'administració reial i seria nomenat batle local en 1404. Els jurats, al seu torn, també pertanyien a aquest estrat superior de prohoms —sobretot notaris i mercaders— i, fins i tot en un curt interval, podien repetir en el càrrec, com feren Bernat Cabeça i Bernat Maurell, jurats en 1386-1387, que tornaren a ser-ho en 1389-1390. Els escrivans tampoc no eren uns simples tècnics, sinó que formaven part d'aquesta oligarquia i ocuparen els oficis majors de la vila: Guillem Feliu havia estat jurat en 1384-1385 i Pasqual Ferrando va ser conseller en 1386-1386, i en 1412, després d'una llarga carrera en la vida política municipal, esdevindria, de manera vitalícia, el nou batle de la vila.¹¹

¶ ⁷ De fet, de vegades redactaven alguns registres en primera persona: «la qual [requesta] per mi, Guillem Feliu, notari, scrivà del dit consell, fon lesta e publicada» (AMC, LC de 1389-1390, f. 30r). ¶ ⁸ Per exemple, en 1386, sent escrivà Guillem Feliu, es deia que «fon feyt sindicat e donat poder bastant segons que en los llibres de notes d'en Guillem Feliu, notari, és contengut»,

AMC, LC de 1386-1387, f. 9v. ¶ ⁹ AMC, LC de 1384-1385, f. 1v. ¶ ¹⁰ Una aproximació al *cursus honorum* municipal d'aquest sector de prohoms en P. VICIANO, *Regir la cosa pública...* , op. cit., pp. 31-63. ¶ ¹¹ Sobre els batles locals, vegeu Pau VICIANO, *Els cofres del rei. Rendes i gestors de la batllia de Castelló* , Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 2000, pp. 103-112.

També en aquest context dels grups que participaven en els càrrecs i el funcionament quotidià del consell, volem subratllar el protagonisme dels notaris locals. No en les seues funcions professionals privades, ni tampoc en l'ofici d'escrivà del consell, sinó en l'àmplia activitat burocràtica però també política del consell. És francament usual que siguen notaris els elegits per a dur a terme les gestions de control econòmic del consell, el jurat-síndic, que porta la caixa i la comptabilitat, però també en les comissions nomenades pel consell per a revisar algun procediment, i en les missatgeries o sindicats per actuar davant altres instàncies, bé siguen oficials reials a València, la mateixa Corona o simplement amb juristes assessors.

Així mateix, cal remarcar un altre aspecte que ens sembla rellevant del funcionament habitual del consell i és el seu caràcter col·lectiu a l'hora tant de prendre decisions com de dur-les a terme i fer-les complir. Els jurats eren habitualment els qui prenen la iniciativa de plantejar les qüestions a resoldre al ple del consell, amb la fórmula «En lo qual consell fon proposat per los dits honrats jurats», i finalitzaven l'exposició demanant que l'assemblea deliberàs i prengués una decisió: «Per ço, dixeren que u notificaven al consell que y acordàs en ço que de bé fos». Tot seguit, després de discussions i de votacions que no queden reflectides en les actes, el consell prenia una decisió i ordenava executar-la amb la fórmula «El consell acordà» o «manà».¹² De vegades presentava la proposta un sol jurat, un altre oficial municipal o fins i tot un veí particular, però sempre era el consell la instància que prenia la decisió i n'ordenava el compliment. D'aquesta manera, lluny de ser un òrgan merament consultiu dels jurats, el consell tenia alhora el que podríem dir-ne, amb un inevitable biaix anacrònic, capacitat executiva i legislativa. Executiva perquè els jurats no governaven per ells mateixos, sinó que remetien els afers a la consideració del consell i, en tot cas, quedaven encarregats de fer complir els manaments de l'assemblea de prohoms. Ara bé, això no treia que, en el dia a dia, quan no sorgien qüestions que exigien la convocatòria del consell, fossen els jurats els qui gestionaven els afers públics. De fet, les reunions del consell tenien lloc una trentena de vegades a l'any, menys d'una vegada per setmana, de manera que durant la major part del seu mandat els jurats haurien de resoldre per iniciativa pròpia els afers més quotidians. Ara bé, no deixa de ser significatiu que els albarans, és a dir, les ordres de pagament que rebia el síndic o tresorer del govern municipal, no es fessen per manament dels jurats sinó del consell. Un albarà de 1384-1385 n'era un exemple:

Del consell de la vila de Castelló al honrat en Pere Moster, jurat, síndich e clavari de la universitat de la dita vila, saluts e dilecció. Donats e pagats a n Lorenç Valentí, vehín de la dita vila, pessador e tenidor del pes de la dita vila, per pessar les farines e blats de aquella, sexanta sous moneda reals de València lo<s> quals li són deguts per la rahó desús dita.¹³

¶¹² AMC, LC de 1384-1385, f. 5v. ¶¹³ AMC, LC de 1384-1385, f. 45r.

Al costat d'aquesta dimensió executiva, el consell tenia atribucions per elaborar la normativa que regulava nombrosos aspectes de la vida local, especialment econòmics. Ara bé, l'autoritat municipal no deixava de ser delegada del senyor, en aquest cas el rei, de manera que els establiments i ordenacions que decretava el consell havien de comptar amb l'aprovació del batle local, el representat del poder senyorial en la vila.¹⁴ Així, per a validar el text de la disposició normativa, calia que constàs l'aprovació de l'oficial reial sota la fórmula, per exemple: «Ferma d'en Pere de Begues, batle, sau dret de senyor».¹⁵

Aquesta activitat legislativa podia arribar a ser tan intensa com per a produir una dotzena d'ordinacions a l'any com succeí en 1384-1385, quan s'aprovaren normes sobre la venda de peix, de cereals i de vi,¹⁶ l'abastament de carn,¹⁷ la molta de blat,¹⁸ l'entrada de ramats en l'horta¹⁹ o disposicions moralitzadores i de seguretat com el respecte a les festes religioses,²⁰ la regulació del joc en els espais públics,²¹ la prohibició d'armes vedades²² i l'expulsió de la vila de persones conflictives.²³

En general, en les actes —i en els albarans— del consell es reflecteixen les incidències de la vida pública d'una gran vila que, al darrer quart del segle XIV, tenia una població d'un miler de focs. Es tractava d'una comunitat de trets rurals però amb innegables funcions urbanes, dirigida per un grapat de prohoms on, al costat dels llauradors acomodats, destacaven els notaris i mercaders. Any rere any, en els llibres de consells es reflectia el cicle de la provisió dels principals càrrecs de govern, començant pels mateixos jurats el dia de la Quinquagèsima, quan es triaven també els consellers. En la primera sessió del consell, es nomenava el síndic o clavari —és a dir, el tresorer— i l'escrivà dels jurats o de la vila, que, entre d'altres comeses, tenia la de redactar el mateix llibre de consells. I també, tal com regulaven els Furs, la vespra de sant Miquel era elegit el mostassaf, l'oficial que vetlava per l'aplicació de les normes relatives al mercat i a l'urbanisme,²⁴ i per Nadal tenia lloc l'elecció del justícia,²⁵ en aquests dos casos amb la intervenció del batle reial, que designava l'oficial entre una terna que li presentava el consell.

¶¹⁴ Les ordenacions de Castelló van ser publicades per Lluís REVEST CORZO (ed.), *Libre de Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1957.

¶¹⁵ Com ara aquest exemple: «Lo consell, revocan la ordenació darrerament feyta que cascun vehí pugués metre porchs tro en .XX. en l'orta, stablí e ordenà que null hom strany ni privat no gos o presumesche metre o fer metre porchs en l'orta de la dita vila si ja en ço del seu n'à, sots la pena en los altres stabliments parlants dels porchs contenguda. Ferma d'en Pere de Begues, batle, sau dret de senyor», AMC, LC de 1384-1385, f. 10r. ¶¹⁶ AMC, LC de 1384-1385, ff. 2v, 17v,

23v-24r, 27v i 34v. ¶¹⁷ AMC. LC de 1384-1385,

f. 39r. ¶¹⁸ AMC. LC de 1384-1385, f. 34v.

¶¹⁹ AMC. LC de 1384-1385, f. 10r. ¶²⁰ *Ibidem*.

¶²¹ AMC. LC de 1384-1385, f. 13v. ¶²² AMC.

LC de 1384-1385, f. 42r. ¶²³ *Ibidem*. ¶²⁴ Sobre el

mostassaf de Castelló, vegeu Francisco A. ROCA TRAYER, *El Mustaçaf de Castellón y el Libre de la Mustaçaffia*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1973. ¶²⁵ En realitat, segons

s'indicava en els llibres de consell, l'elecció tenia

lloc tres dies abans de Nadal: «Com segons forma

de furs e privilegis del regne de València sie ussat

e acostumat de crear justícia tres jorns ans de la

feita de Nadal», LC de 1384-1385, f. 26v.

L'altre gran sector de l'activitat administrativa que es reflectia en les actes era tot allò relacionat amb la fiscalitat i el deute públic municipal. La recaptació dels dos grans impostos, la peita i les cises o imposicions,²⁶ amb totes les incidències relatives a les queixes dels contribuents o als incompliments dels recaptadors, ocupava una bona part dels llibres de consells. Les demandes extraordinàries del senyor de Castelló, el duc de Girona, el futur Joan I, i sobretot les dificultats per a fer front a l'endeutament censalista, ocupaven una part considerable de les deliberacions municipals. En aquest sentit, es donava la circumstància que en 1384-1390 les rendes reials de la vila, en mans del duc de Girona, eren administrades pel consell. El motiu era que la vila havia hagut d'endeutar-se per finançar el seu senyor i, en compensació, se li havien cedit les rendes de la batllia local per poder pagar-ne els interessos.²⁷ Això suposava que la recaptació, la gestió administrativa i la supervisió dels comptes pels oficials reials, exigien nombroses disposicions del consell. Al seu torn, l'abastament de productes bàsics de consum com els cereals i la carn, i de l'aigua potable amb el manteniment dels pous de la vila, eren també uns afers públics que es registraven en tots els llibres de consell. Així mateix, la dimensió agrària de la vila, es posava de manifest en les disposicions relatives a la neteja de les séquies, les obres en l'assut i en la prohibició reiterada —i poc obeïda— de sembrar arròs per motius de salubritat.

Encara que hi havia afers, com els esmentats, que es tractaven en tots els llibres de consells, també poden destacar-se'n d'altres que es donaren sobretot en uns anys concrets, Així, en 1384-1385 destaquen les demandes extraordinàries del duc de Girona per necessitats militars²⁸ i la gran carestia de blat causada per la sequera.²⁹ En bona mesura, el mandat de 1385-1386 estigué marcat per la crisi política que es desencadenà al voltant de l'elecció del justícia, quan el batlle local es negà a nomenar cap dels candidats presentats pel consell, al·legant que no s'havien respectat els Furs. Aquest problema s'arrossegaria durant 1386-1387, quan, finalment, per una sentència de jutges comissionats pel duc de Girona, el consell hagué de rectificar i acceptar el nomenament d'un altre justícia diferent al que havien triat.³⁰ Durant

¶²⁶ La peita, un impost directe sobre el patrimoni, era recaptada cada any pel veí que, a canvi d'un salari menor, es comprometia a efectuar els cobraments i pagar els càrrecs que el consell li indicava. Les cises o imposicions eren un impost indirecte sobre el comerç i el consum que s'arrendava anualment a particulars, normalment mercaders o botiguers locals. Vegeu P. VICIANO, «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatre-cents. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXVI (1990), pp. 635-664. ¶²⁷ Sobre el procés d'endeutament, Luis REVEST CORZO, «La villa de Castellón y los apuros económicos

del Duque de Gerona en 1374», dins *III Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (València, 1923)*, València, 1925, vol. I, pp. 519-539. Sobre les rendes reials i la gestió del municipi, Pau VICIANO, *Els cofres del rei...*, op. cit. ¶²⁸ LC de 1384-1385, f. 40r. ¶²⁹ LC de 1384-1385, f. 34r. ¶³⁰ El problema era que, segons els Furs, en 1385 l'ofici de justícia havia de ser ocupat per un «generós», si hi havia un nombre mínim de veïns elegibles d'aquest rang. El consell, seguint les indicacions dels seus advocats de València, considerava que no s'hi donaven aquestes condicions, mentre que el batlle local era del parer contrari i va bloquejar l'elecció. Amb tot, el consell nomenà Joan d'Alçamora

aquest mateix mandat, la mort de Pere el Cerimoniós en gener de 1387 va quedar reflectida en les exèquies reials organitzades pel consell amb la sumptuositat que podia permetre's una vila com Castelló.³¹ Finalment, entre els afers remarcables del llibre de 1389-1390, a banda de la revifada el conflicte al voltant de l'elecció del justícia,³² pot esmentar-se la revisió que va fer el mostassaf de les mesures usades pels moliners locals per detraure el dret de molta, i la seua prohibició atès el caràcter fraudulent que tenien, cosa que va provocar les protestes dels moliners, que les defensaven com a costum establert en la vila.³³

Tot plegat, aquests nous llibres del consell de la vila de Castelló de les darreries del segle XIV mantenen, doncs, els trets principals que hi apareixen en el primer volum d'aquesta sèrie i van a trobar-se també en els següents. No hi ha trencaments significatius per ara en el seu contingut i plantejament, i bàsicament ens il·luminen sobre els afers i quefers, problemes, crisis i respostes que donaren a la seua vida quotidiana aquells habitants de l'aleshores vila de Castelló, sempre en el marc de les formes de vida i relacions socials d'una vila valenciana de la baixa edat mitjana.

CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ I EDICIÓ

1. Es conserven les grafies tradicionals.
2. Es puntuen i separen les paraules segons les convencions de la llengua moderna.
3. S'accentua el text d'acord amb les regles ortogràfiques vigents.
4. Es respecten les grafies originals, però regularitzem i/j, f/s, u/v i c/ç, d'acord amb els usos actuals. Per a les parts en llatí, igualment es procedirà amb la c/t davant d'i seguida de vocal, que es redueix a la forma c: *Valencia, Valencie...*
5. Simplificació de les consonants dobles a inici de paraula només.
6. Se substitueix ll per l·l, quan aquestes grafies tenen valor geminat.
7. S'aplica el criteri normatiu de l'ús de majúscules i minúscules.
8. S'usa la dièresi i el guionet d'acord amb la normativa actual.

com a justícia, fins que el plet es va resoldre en contra del consell durant el mandat dels següents jurats, i el 30 de juliol de 1387 l'ofici de justícia passà al generós Ramon de Tous. AMC, LC de 1384-1385, ff. 29r-35v i 44v, i LC de 1386-1387, f. 15v. ¶³¹ AMC, LC de 1386-1387, ff. 49v-55r. Sobre les festes i commemoracions registrades en els llibres de consells, vegeu José SÁNCHEZ ADELL, *Castellón de la Plana en la Baja Edad Media*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de

Cultura, 1982, i Elena SÁNCHEZ ALMELA, *Festes i celebracions públiques a Castelló de la Plana als segles XIV i XV. Documents per al seu estudi*, Castelló de la Plana, Ajuntament de Castelló de la Plana, 2013. ¶³² AMC, LC, 1389-1390, ff. 43v-45r. ¶³³ AMC, LC de 1389-1390, ff. 30r-35v. Sobre les mesures de la vila, vegeu José SÁNCHEZ ADELL, «Notas sobre pesos y medidas en el Castellón medieval», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXXVII (1961), pp. 93-105.

9. Es despleguen les sigles i les abreviatures. En el cas de noms propis representats per una inicial, es desenvolupa el nom complet entre parèntesi: R(amon).
10. S'empra l'apòstrof d'acord amb la normativa actual.
11. Les formes verbals del verb 'haver': 'ha' 'he', quan no duen la 'h', van accentuades de la següent manera: 'à' i 'é'.
12. S'empra el punt volat per a indicar l'elisió de vocals en aquelles reduccions que no tenen actualment representació gràfica en la normativa actual.
13. Les xifres romanes van en versaleta i entre dos punts: .III., .III°., .V^a., .II^M.
14. Les paraules, frases o paràgrafs escrits en llengua diferent a la principal del document van en cursiva.
15. Les lletres o mots omesos per l'escrivà i indispensables per al sentit, els quals són restituits per l'editor, van entre parèntesis angulars < >.
16. Les lletres o mots que falten per deteriorament del document o forats van entre claudàtors [abc].
17. La indicació d'un blanc s'indica: (en blanc). Si és un manuscrit i hi ha un full en blanc, s'indica: ¶^{5r} (en blanc).
18. Les indicacions com (sic) van entre parèntesis redons.
19. Les lectures dificultoses o no segures que sí poden restituir-se pel significat o per aparèixer en altre apartat del document van entre claudàtors amb tres punts [...]. També pot advertir-se mitjançant un signe d'interrogació.
20. Les notes i mots al marge del document, la indicació d'un símbol o dibuix, així com els ratllats en el text van en nota a peu de pàgina.
21. Els interlineats van al seu lloc natural en la frase indicats amb les dues barres inclinades d'aquesta manera: \abc/.
22. Cal indicar que el desenvolupament d'algunes abreviatures és en part dubtós atenent la fonètica de l'època. Hem unificat la transcripció de la darrera vocal de la tercera persona del singular del present d'indicatiu amb la lletra «e» perquè, en els casos en que hi apareix complet el verb, així ho fan els manuscrits. Per la mateixa raó d'aparèixer en alguna ocasió la paraula completa, hem desenvolupat «voluntat» i no «volentat»; «Guillamó» i no «Guillemó».
23. Els casos sovintejats d'abreviatures que sempre s'escriuen en llatí, en els documents no llatins, s'han normalitzat, com ara *Barchinona* per Barcelona.
24. La t tironiana, amb sentit d'et, es transcriu et o e d'acord amb l'ús de l'escrivà.

BIBLIOGRAFIA

- DÍAZ DE RÁBAGO, Carmen; J. DOMÉNECH, Mª C. JOLI, Carles Alfred RABASSA VAQUER, *La ciudad y su gente: vecindario y propiedad urbana en Castelló según los padrones de riqueza (siglos XIV-XVIII)*, Castelló, Fundación Dávalos-Fletcher, 1998.
- RABASSA, Carles i Elena SÁNCHEZ ALMELA (eds.), *Els llibres de Consells de la vila de Castelló. I. (1374-1383)*, València, Publicacions de la Universitat de València (PUV), 2017.
- REVEST CORZO, Luis, «Madona Sancta Maria del Lledó», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, V (1924), pp. 384-403.
- «La villa de Castellón y los apuros económicos del Duque de Gerona en 1374», dins *III Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (València, 1923)*, València, 1925, vol. I, pp. 519-539.
- «La enseñanza en Castellón de 1374 a 1400», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XI (1930), pp. 161-190.
- *Hospitales y pobres en el Castellón de otros tiempos*, Castelló, Societat Castellonenca de Cultura, 1947.
- (ed.), *Libre de Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1957.
- ROCA TRAVER, Francisco A., «El gremio de curtidores de Castellón: unas ordenanzas desconocidas del siglo XIV», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXVI (1950), pp. 195-215.
- *Ordenaciones municipales de Castellón de la Plana durante la baja Edad Media*, València, Instituto Alfonso el Magnánimo, 1956.
- *El Mustaçaf de Castellón y el Libre de la Mustaçaffia*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1973.
- *El tono de vida en la Valencia medieval*, Castelló, Societat Castellonenca de Cultura, 1983.
- SÁNCHEZ ADELL, José, «Orígenes de la artillería en Castellón», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXVI (1950), pp. 242-247.
- «Las murallas medievales de Castellón», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXVIII (1952), pp. 44-77.
- «La pesca en el Castellón medieval», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXXIII (1957), pp. 264-271.
- «Notas sobre pesos y medidas en el Castellón medieval», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXXVII (1961), pp. 93-105.
- «Mensajeros municipales en el Castellón medieval», dins *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, t. 2, vol. 1, 1967, pp. 273-284.
- «Un patricio castellonense del Trescientos», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XLVII (1971), pp. 246-263.

- *Castellón de la Plana en la Baja Edad Media*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1982.
- *El reloj público en Castellón, siglos XIV-XVIII*, Castelló, Ajuntament de Castelló, 1995.
- SÁNCHEZ ADELL, José i Elena SÁNCHEZ ALMELA, *Defensa y seguridad de una villa medieval: Castellón de la Plana*, Castelló, Societat Castellonenca de Cultura, 2003.
- SÁNCHEZ ALMELA, Elena, *Festes i celebracions públiques a Castelló de la Plana als segles XIV i XV. Documents per al seu estudi*, Castelló de la Plana, Ajuntament de Castelló de la Plana, 2013.
- SÁNCHEZ GOZALBO, Ángel, «La sanidad en el Castellón trecentista», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XLVIII (1972), pp. 246-274.
- «Policía urbana en el Castellón trecentista (Feria, mercado y cementerio)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XLIX (1973), pp. 345-363.
- VICIANO, Pau, «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatre-cents. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXVI (1990), pp. 635-664.
- *Els cofres del rei. Rendes i gestors de la batllia de Castelló*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 2000.
- *Regir la vida pública. Prohoms i poder local en la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, València, PUV, 2008, pp. 225-260.

*L*ibre de Consells

(Any 1384-1385)

||^{Coberta} Libre dels consells e albarans del [...] dels honrats en Pere Moster, en Berthomeu de Bues, en Berenguer Serra, en Guillamó Feliu, jurats de la vila de Castelló, la administració dels quals començà .XX. *madii anno a Nativitate Domini millesimo .CCC^o.LXXX°. quarto* e finirà [*anno .LXXX°.*] *quinto*.

Any .M.CCC.LXXXIII., finí en .LXXXV.

Sie feta memòria al síndic de [...] de .XXIII. [...] pagar peyta.

1384-1385.¹

||^{1r} *Ihesus*.

[Libre de consells del temps dels honrats] en [Pere] Moster, en Berthomeu de Bues, [en Bernat Serra e en Guillamó] Feliu, jurats de la vila de Castelló, [la administració dels] qu[als] honrats jurats començà *die [.XX^a. madii] anno a Nativitate Domini millesimo .CCC^o.LXXX°. quarto* e finirà [*anno .LXXX°.*] *quinto*, los quals juraren e feren lo sacrament acostumat fer en poder del honrat en Pere de Begues, batle de la dita vila, denant lo poble de aquella en la ecclésia de Madona Santa Maria de la dita vila, ans del Evangeli cantat e dit. Et [foren] elets en consellers d'aquell mateix any los dejús scrits:

Santa Maria

Anthoni Curúbies, Arnau Sala, Pasqual Miró, [Guillamó Go]mar, [Martín] Pèriç, [Guillamó] Miquel, Bernat [Segarra], [...] [Cast]elló, [...].

Sent Nicholau

Bernat de Belda, Guillamó Rubert, Bernat Cavaller, Domingo Çaera, Bernat Bosch, Pere Palau, Berenguer Solà, Johan Godes.

¶ ¹ Anotacions fetes per mans diverses.

Sent Agostí

Pere de Montpalau, generós, Johan d'Alçamora, Guillamó Rippoll, Johan Ortoneda, Pere Blascho, Domingo Maurell, Bernat Pinell, Pere d'Alors.

[Sent Johan]

Bernat Cabeça, Anthoni [...], Bernat de [...], Guillem Mut, Jacme Alquècer, [Berenguer] Marbruscha, R[amon] Galter, R[amon] [Masquefa].

Sent Pere

Berenguer Celma, Guillamó Trullols, [Guillamó] Padrells, Berenguer Marçal, Pere Strader, [Domingo] Ferrer, [...] [...]tena.

Sent Thomàs

Pere Pintor, Domingo Sanç, Pere Ribaroja, R(amon) Renovell, Pere Sanxis, notari, Salvador Vives, Berenguer Guitard, Berthomeu Fenoll, Arnau Agramunt.

||^{lv} *Die lune qua computabatur .XXX. die madii [anno a Nativitate] Domini .M^o.CCC^o.LXXX°. [III°].*

Fon aplegat [e ajust]at consell en lo palau comú de la vila [de] Castelló per veu de Ramon de Belsa, saig, trompeta, [crida e] corredor públich de la dita vila, ab so de trompeta segons és acostumat, en lo qual consell foren presents los honrats n'Andreu Sala, justícia, en Pere Moster, en Berthomeu de Bues, en Berenguer Serra, jurats.² Pere Palau, Bernat Cavaller, Domingo Maurell, Pere Ribaroja, Domingo Sanç, Berenguer Celma, Guillamó de Rippoll, Guillamó Rubert, Domingo Ferrer, Guillamó Padrells, Jacme Alquècer, Bernat Bosch, Pasqual Miró, Berenguer Marbruscha, Guillamó Rubert, Berthomeu Bosch, Johan Godes, Johan Ortoneda, Anthoni Curúbies, Pere Sanxis, Johan d'Alçamora, Guillamó [Trullols], Arnau Roselló, Pere Strader, Arnau de Peralta, Bernat Cabeça, Johan Barbarosa, consellers.

En lo qual consell fon mès e proposat per los dits honrats jurats que scrivà de jurats fos elet per lo dit honrat consell al present any, e semblantment que fos elet síndich e clavari de la dita vila per lo dit any. E feyta la dita proposició en lo dit consell, fon elet per scrivà del present any per més veus en Pasqual Ferrando, notari. E enaprés, *per ordinem veniendo*, fon elet en sín[dich] e clavari de la dita vila del dit any l'onrat en Pere Moster, notari, lo sindicat del qual fon reebut en lo present [dia] de huy per mi, en Pasqual Ferrando, notari, sens [revo]cació del sindicat d'en Guillem Erau.

Presentis testimonis foren a les [dites cos]es en Pere Balaguer e n Bon[an]at Segura, [vehins de Cas]telló.

¶ ² Ratllat il·legible de tres paraules.

Ítem, semblantment fon elet en síndich quo [*ad lites de*] present any [lo discret en] Berenguer [...], notari, ab [...] pública [...] per auctoritat de mi, notari sobredit, [en] lo present dia de huy reebuda sens revocació del sindicat [feyt a'n] Guillem Erau e d'en Pere Moster.

Testes predicti.

Ítem, fon proposat per los dits honrats jurats que com la vila sie tenguda a molts e diverses càrrechs, los quals ha a pagar de sensals, violaris com altres, et la peyta ordenada a raon de .IIII. sous, .VI. diners per lliura deje ésser encantada e deliurada a plegar a·quell qui millor mercat ne farà, per tal dixeren que ho notificaven al dit honrat consell que y provehís per manera que de bé fos. Lo dit consell acordà que la peyta sie encantada a raon dels dits .IIII. sous, .VI. diners per lliura; emperò, que no sie deliurada sens consciència e sabuderia del consell, e que sien ordenats los capítols acostumats com deu esser encantada, et que axí sie encantada.

L'onrat consell stablí e ordenà que·l scrivà dels jurats qui ara és e per temps serà, ultra los cent sous ja ordenats per salarii de cascun any, haje per treballs que en la dita scrivania se ensequixen e·s sdevenen, los salaris següents e no pus:

Primo, que·l peyter qui traurà la peyta, per la carta, .XI. sous.

Ítem, de l'absolució del clavari, .XI. sous.

Ítem, de les cartes de les impositcions, sien feytes una o moltes, .XI. sous.

Ítem, de la absolució dels sisers, .XI. sous.

E que sie tengut fer totes altres [car]tes franques e scriptures axí dels contractants ab la [...] com les de la vila, e que no haje pus salari.

^{2v} Ítem, enaprés lo dit honrat consell, per profit e utilitat de la cosa pública, stablí [e] ordenà que·l la[...] [l]agosta[...] sien venuts [...], ço és, la lliura .VI. diners e no pus, [e qui con]trafa[rà] que pach e sie encorregut en la pena dels stabliments ordenats sobre los peixs que·s deuen vendre a pes expresada, de la qual pena haje les .II. parts lo mustaçaf e la terça part l'acusador. E que de la terça part del acusador no·n puxe ésser feyta gràcia, e si·l mustaçaf no vol levar la pena, que·l justícia la leu dels béns del mustaçaf.

Ferma d'en Pere de Begues, batle, sau dret de senyor.

Ítem, semblantment lo dit honrat consell, per profit e utilitat de la cossa pública e per tal que les jens no hagen més infecció qui han de present, com³ per lo peix bestinal se engendren infeccions e malalties en les jents, stablí e ordenà que nenguna natura de peix bestinal no sie mès en la dita vila \ni en son terme/ per vendre per nenguna persona stranya ni privada, exceptat emperò lagosta, con-

³ Ratllat: *per lo besti*.

gre, calamar, sépia, lop, màntol et delfi, sots pena de .LX. sous, de les quals penes les dues parts sien de la senyoria e la terça del acusador. E que del terç del acusador no puxe ésser feyta gràcia alcuna, \del terç del acusador/, e que·l mustaçaf leu la dita pena e, en cars que·l mustaçaf no la levave,⁴ que·l justícia la leu dels béns del mustaçaf.⁵

Ferma d'en Pere de Begues, batle, sau dret de senyor.

||^{3r} Ítem, fon proposat per en Lorenç Valentí, pesador de les farines de la dita v[ila], que com a ell sien [de]guts sexanta sous de la [paga] del mes \present/ de maig, la qual finí [a] .XI. de maig, per [ço suplica] al consell que li fes albarà. Lo consell acordà que li fos feyt albarà de la dita terça.⁶

Post hec die mercuri que computabatur prima die menis junii anno presenti en Guillem de Rippoll, notari, jurà per lochtinent del honrat en Berthomeu de Bues, jurat, en poder del honrat en Pere de Begues, batle.

Posthea, dicta die et anno, l'onrat en Johan d'Alçamora jurà per lochtinent del honrat en Pere Moster, jurat, en poder del honrat en Pere de Begues, batle.

Die dominica quinta die iunii.

Anno a Nativitate Domini millesimo .CCC°.LXXX° quarto, die dominica .V. die mensis iunii.

Fon aplegat e ajustat consell en lo palau comú de la vila de Castelló per veu de Ramon de Belsa, saig, crida e corredor públich de la dita vila, ab so de trompeta, en lo qual foren presents los honrats n'Andreu Sala, justícia, en Pere Moster, en Berthomeu de Bues, Berenguer Serra, Guillamó Feliu, jurats. En Berenguer Moliner, Johan d'Alçamora, Domingo Sanç, Pere Palau, Anthoni Curúbies, Domingo Maurell, Johan Barbarossa, Berenguer Marbruscha, Pasqual Miró, Pere d'Alors, Pere Ribaroja, Domingo Ferrer, Guillamó Padrells, Johan Ortoneda, R(amon) Masquefa, Jacme Alquècer, Bernat Bosch, Johan Godes, Berthomeu Bosch, Pere Sanxis, Domingo Maurell, Arnau de Peralta, Ruiç Pèriç de Cella, Bernat Cabeça.

||^{3v} En lo qual consell [fon] proposat per en Ramon Spàrech, notari, que com ell haje servit lo o[fi]cii de scrivania de la dita vila e lo salarii dels .C. sous [haje d'h]aver l'escrivà franchs, e haje feyt messions de paper, pergamins ben .L. sous e pus, e als notaris passats hajen feyta gràcia, per ço \dix que/ supplique al consell⁷ que face vers ell lo que és acostumat fer vers los altres notaris, com de bona rahó se deje fer. Lo consell acordà que com la vila haje ordenat que·l scrivà haje .C.

¶⁴ Ratllat: *como ne fos request.*

¶⁵ Al marge esquerre: *peix*. També hi ha dibuixada a tinta la figura d'un peix.

¶⁶ Al marge esquerre: *albarà*. ¶⁷ Ratllat: *que li face*.

Índex

<i>Estudi introductori</i>	7
Introducció	7
Criteris de transcripció i edició	14
Bibliografia	16
ELS LLIBRES DE CONSELLS DE LA VILA DE CASTELLÓ	
LIBRE DE CONSELLS 1384-1385	19
LIBRE DE CONSELLS 1385-1386	85
LIBRE DE CONSELLS 1386-1387	175
LIBRE DE CONSELLS 1389-1390	275
<i>Índex antroponímic</i>	381
<i>Índex toponímic</i>	397

fontS històriques valencianes
70.

Ajuntament
de Castelló

VNIVERSITAT VALÈNCIA